

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ASMENŲ, NUKENTĖJUSIŲ NUO 1939–1990 METŲ OKUPACIJŲ, TEISINIO STATUSO ĮSTATYMO NR. VIII-342 5 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-3565

Nr.
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2019 m. lapkričio 13 d. sprendimo Nr. SV-S-1459 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 3 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Nepritarti Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939–1990 metų okupacijų, teisinio statuso įstatymo Nr. VIII-342 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIIP-3565 (toliau – Įstatymo projektas) dėl šių priežasčių:

1. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939–1990 metų okupacijų, teisinio statuso įstatymo (toliau – Statuso įstatymas) 2 straipsniu, nuo okupacijų nukentėjusiais asmenimis yra pripažįstami okupacinių režimų įkalinti, ištremti, nutremti arba kuriems dėl politinių ar kilmės motyvų kitokiais būdais buvo atimta laisvė, okupacijų metais dėl okupacinio režimo represinių ir kitų struktūrų bei okupavusių valstybių slaptųjų tarnybų veiksmų yra suluošinti, praradę sveikatą ar turtą, prievarta paimti į okupavusių valstybių karinius dalinius arba priverstiniai darbai; persekiojami dėl politinių motyvų; dėl politinių ar kilmės motyvų negalėjo įgyti mokslo cenzos arba dirbti pagal specialybę, dėl okupacinių režimų struktūrų veiksmų patyrė kitokią žalą. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad „priėmus Įstatymo projektą būtų įteisintas nukentėjusiųjų nuo okupacijų statusas asmenims, kurie grįžo iš tremties motinų iščiose, bet gimė jau Lietuvoje, tai yra būtų išspręstas socialinio teisingumo klausimas šių asmenų atžvilgiu“. Atsižvelgiant į tai, kad pagal Statuso įstatymo 2 straipsnį nuo okupacijų nukentėjusiais asmenimis yra pripažįstami tik nukentėję ar kitaip patyrę žalą nuo okupacinių režimų asmenys, buvusių tremtinių šeimose jau pasibaigus tremčiai gimę vaikai negali būti traktuojami taip pat kaip asmenys, kuriems šiuo metu pripažįstamas nuo okupacijų nukentėjusio asmens – tremtinio teisinis statusas.

2. Nuo okupacijų nukentėjusio asmens – tremtinio teisinis statusas, kurį Įstatymo projektu siūloma pripažinti asmenims, gimusiems tremtinių šeimose praėjus ne daugiau kaip trimis šimtams dienų nuo bent vieno iš tėvų tremties pabaigos, tiesiogiai susijęs su teise gauti nukentėjusiųjų asmenų valstybinę pensiją pagal Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymą, taip pat transporto lengvatas pagal Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymą. Pažymėtina, kad valstybės parama teikiama tik labiausiai nukentėjusiems asmenims, nes karo ir pokario metais dėl nacistinių ir sovietinių okupantų kaltės žuvo, buvo suluošinta dešimtys tūkstančių niekuo nekaltų taikių gyventojų, o kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą prarado kone kiekviena šeima. Prie asmenų, kuriems yra pripažįstamas nukentėjusio asmens teisinis statusas, tačiau valstybės parama neskiriama, taip pat priskiriami asmenys, suimti dėl politinių motyvų ar baudžiamųjų akcijų metu tardymų, apklausų ar kitokiais tikslais, bet nenuteisti ir paleisti, jei kalėjo trumpiau negu 6 mėnesius (nukentėjusio asmens teisinis

statusas pripažįstamas pagal Statuso įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 2 punktą); asmenys, kurie buvo suluošinti ar sužaloti dėl karo veiksmų, prarado kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą (nukentėjusio asmens teisinis statusas pripažįstamas pagal Statuso įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 1 punkto a ir b papunkčius); politinių kalinių šeimos nariai (nukentėjusio asmens teisinis statusas pripažįstamas pagal Statuso įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 8 punkto d papunktį); pagal Sovietų Sąjungos ir nacistinės Vokietijos 1941 m. sausio 10 d. susitarimą dėl gyventojų mainų į Lietuvą atkeltų asmenų 1941 m. sausio 10 d. – 1945 m. gegužės 8 d. gimę vaikai (nukentėjusio asmens teisinis statusas pripažįstamas pagal Statuso įstatymo 5¹ straipsnio 2 dalį); asmenys, okupacinio režimo struktūrų sprendimais perkelti iš vienu Lietuvos vietovių į kitas (nukentėjusio asmens teisinis statusas pripažįstamas pagal Statuso įstatymo 5¹ straipsnio 1 dalies 2 punktą), ir kiti. Skirtingas nukentėjusių asmenų grupių vertinimas valstybės paramos teikimo prasme grindžiamas tuo, kad nuo okupacijų nukentėjusio asmens teisinis statusas pripažįstamas ir neteisėtai represuotiems Lietuvos gyventojams, kurie ilgus tremties, kalinimo metus be jokio atlyginimo turėjo dirbti kasyklose, miško paruošimo ir kitus darbus esant mažai išgyvenimo tikimybei, ir mažiau ar netiesiogiai nukentėjusiems asmenims (praradusiems turtą ar negalėjusiems siekti mokslo ir eiti aukštesnių pareigų asmenims, taip pat nukentėjusių asmenų šeimos nariams). Buvusių tremtinių šeimose jau pasibaigus tremčiai gimusius vaikus priskyrus prie labiausiai nukentėjusių asmenų grupių, būtų pažeistos asmenų, kuriems nuo okupacijų nukentėjusio asmens teisinis statusas pripažįstamas, tačiau valstybės parama neskiriama, teisės.

3. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro duomenimis, tremtinių šeimose, praėjus ne daugiau kaip trims šimtams dienų nuo bent vieno iš tėvų tremties pabaigos, gimusių asmenų, kuriems būtų pripažintas nuo okupacijų nukentėjusio asmens – tremtinio teisinis statusas, gali būti iki 200, todėl nukentėjusių asmenų valstybinėms pensijoms šiems asmenims mokėti per metus reikėtų iki 150 tūkst. eurų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „<...> įstatymų leidėjas negali sukurti tokios teisinės situacijos, kai išleidžiamas įstatymas arba kitas teisės aktas, kuriam įgyvendinti reikia lėšų, bet tokių lėšų neskiriama arba jų skiriama nepakankamai“ (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“), „teisės norma, kuria valstybė prisiima atitinkamą įsipareigojimą, <...> turi būti paremta materialiniais ir finansiniais ištekliais“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 8 straipsnio penktosios dalies ir 19 straipsnio pirmosios dalies normų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“). Įvertinus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. sausio 1 d. pradėtų įgyvendinti šešių struktūrinių reformų, didinančių ekonomikos augimo potencialą ir ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą, kaštus bei Vyriausybės prisiimtus ir teisės aktais nustatytus įsipareigojimus, pagal Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme įtvirtintas fiskalinės drausmės taisykles prisiimti

papildomų finansinių įsipareigojimų, susijusių su Įstatymo projektu siūlomų nuostatų įgyvendinimu, finansinių galimybių nebus.

4. Atkreiptinas dėmesys, kad Įstatymo projekte siūlomas teisinis reguliavimas iš dalies tampa nebeaktualus, nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939–1990 metų okupacijų, teisinio statuso įstatymo 5 straipsnio pakeitimo įstatymui Nr. XIII-2325, pagal kurį tremtiniais prilyginamais asmenimis pripažįstami asmenys, kurie gimė ar buvo įvaikinti politinių kalinių ar tremtinių šeimose už Lietuvos ribų, jeigu bent vienas iš tėvų (įtėvių) tuo metu buvo politinis kalinys ar tremtinys, kuriam pasibaigė įkalinimo ar tremties laikas, tačiau nėra archyvinių įrodymų, kad jam leista grįžti į Lietuvą arba buvo suvaržytos galimybės grįžti į Lietuvą, ribojamas gyvenamosios vietos įregistravimas ir įsidarbinimas Lietuvoje ir dėl to jis ne mažiau kaip 6 metus nuo leidimo grįžti į Lietuvą datos nebuvo grįžęs į Lietuvą.

Ministras Pirmininkas

Socialinės apsaugos ir darbo ministras